

Kocaeli Üniversitesi

Eğitim Dergisi

E-ISSN: 2636-8846

2025 | Cilt 8 | Sayı 1

Sayfa: 157-177



**Kocaeli University
Journal of Education**

E-ISSN: 2636-8846

2025 | Volume 8 | Issue 1

Page: 157-177

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan
ders kitaplarındaki değerlerin gelişimsel dönemler
açısından incelenmesi

Examining the values in textbooks developed
according to the Türkiye Century Education Model
from the perspective of developmental periods

Barış SULUK,  <https://orcid.org/0009-0009-0743-8447>

Millî Eğitim Bakanlığı, Niksar Bilim ve Sanat Merkezî, barissuluk52@gmail.com

Oğuzhan YILDIRIM,  <https://orcid.org/0000-0002-8174-9640>

*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
dr.oguzhanyildirim1@gmail.com*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Gönderim Tarihi
24 Aralık 2024

Düzeltilme Tarihi
21 Şubat 2025

Kabul Tarihi
28 Şubat 2025

Önerilen Atıf

Recommended Citation

Suluk, B. & Yıldırım, O. (2025). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan ders kitaplarındaki değerlerin gelişimsel dönemler açısından incelenmesi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 8(1), 157-177.
<http://doi.org/10.33400/kuje.1606487>

ÖZ

Değerler bireyin davranışlarını etkileyen, geliştiren ve yönlendiren olgulardır. Maarif Modeli, değerler eğitimi ön plana alan bir anlayışa sahiptir. Mevcut araştırmada, Maarif Modeli'nde oluşturulan ders kitaplarındaki değerlerin öğrencilerin gelişim dönemleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. İlkokul düzeyinde Hayat Bilgisi ve Türkçe, ortaokul düzeyinde Sosyal Bilgiler ve Türkçe, lise düzeyinde ise Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu bağlamda toplam 12 ders kitabı betimsel analize tabii tutulmuştur. Analiz sonucunda dört kategoriye (ortak değerler, huzurlu insan, huzurlu aile ve toplum, yaşanabilir çevre) ulaşılmıştır. Bu kategorilere ilişkin temalar ise şu şekilde sıralanmıştır: Saygı, adalet ve sorumluluk değerleri (ortak değerler), sevgi, dostluk, vatanseverlik, yardımseverlik, dürüstlük, aile bütünlüğü ve özgürlük (huzurlu aile ve toplum), sabır, tasarruf, çalışkanlık, mütevazılık, mahremiyet, sağlıklı yaşam (huzurlu insan) ve duyarlılık, merhamet, estetik ve temizlik (yaşanabilir çevre). Araştırmanın sonuçlarına göre her gelişim dönemi için ortak değerler saygı, adalet ve sorumluluk olarak çıkmıştır. İlkokul döneminde en sık rastlanan değerler temizlik, vatanseverlik, aile bütünlüğü şeklinde sıralanırken en az rastlanan değerlerin sabır, tasarruf ve dürüstlük olduğu tespit edilmiştir. Ortaokul döneminde en fazla yer alan değerler ise yardımseverlik, sağlıklı yaşam, vatanseverlik olarak saptanmıştır. Bu dönemde sabır, dürüstlük ve mütevazılık değerlerine ise daha az yer verilmiştir. Son olarak, lise döneminde vatanseverlik, estetik, sevgi değerlerine çok sık yer verilirken, dürüstlük, merhamet ve mahremiyet değerleri az sayıda bulunmuştur. Genel olarak değerlerin çocukluk, ön ergenlik ve ergenlik dönemleri açısından uygun ve yeterli şekilde hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla beraber gelişim dönemleri için yetersiz olduğu düşünülen bazı değerlerin ders kitaplarında daha fazla yer alması için ilgililere önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: değerler eğitimi, maarif model, gelişim dönemleri, çocukluk, ergenlik

ABSTRACT

Values can be defined as phenomena that affect, develop and direct the behavior of individuals. The Education Model has an understanding that attaches importance to values education. The aim of the current research is to examine the values in the textbooks created in the Education Model in terms of the development periods of the students. This study aims to examine the values in textbooks created in the new educational paradigm of the century in terms of students' developmental periods. The textbooks included in the study were Science of Life and Turkish at the primary level, Social Studies and Turkish at the secondary level, and History and Turkish Language and Literature at the high school level. A total of 12 textbooks were subjected to descriptive analysis. As a result of the analysis, four categories (common values, peaceful person, peaceful family and society, liveable environment) were obtained. The themes related to these categories are listed as follows: values of respect, justice and responsibility (common values); love, friendship, patriotism, helpfulness, honesty, family integrity and freedom (peaceful family and society); patience, savings, diligence, modesty, privacy and healthy life (peaceful person); and sensitivity, compassion, aesthetics and cleanliness (liveable environment). According to the results of the study, the common values for each developmental stage were respect, justice and responsibility. The most common values in primary school were cleanliness, patriotism and family integrity, while the least common values were patience, thrift and honesty. The most common values in secondary education were helpfulness, healthy lifestyle and patriotism. During this period, the values of patience, honesty and modesty became less important. Finally, in high school, the values of patriotism, aesthetics and love were more important, while the values of honesty, compassion and privacy were less important. In general, it was concluded that the values were prepared appropriately and adequately in terms of developmental periods. However, suggestions were developed for the officials to include more of some values that were considered inadequate for student developmental periods in the textbooks.

Keywords: values education, education model, development periods, childhood, adolescence

GİRİŞ

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden biri değer sahibi olmaktır (İnanç-Kılınç, 2020). Değerler bireyin yetenekli ve ahlaki etken olarak işlev görmesini ve iyi işler yapmasını sağlayan psikolojik özellikler kümesi şeklinde kavramsallaştırılır (Berkowitz, 2011). Yaşamın önemli sütunlarından biri olan değerler bireylerin daha uyumlu olmasına destek olur (Kulaksızoğlu & Dilmaç, 2000). Ayrıca değerler yaşamı daha değerli kılan, sosyal ilişkileri düzenleyen, iyi ile kötünün ve doğru ile yanlışın daha net anlaşılmasını sağlayan unsurlardır (Hatay-Uçar & Çetinkaya, 2021). Oldukça geniş bir kapsama alanı bulunan değerler; eğitim öğretim, pedagoji ve psikoloji gibi birçok farklı sosyal disiplin ile birlikte ele alınır (İnanç-Kılınç, 2020; Wu & Zhao, 2019).

Değerler eğitimi tarih boyunca eğitimin temel amaçlarından biri olmuştur. Bireylerin daha iyi bir insan olmasına katkı sunan değerlere Aristo, Sokrates gibi filozofların yanı sıra kutsal dinler de büyük önem vermiştir (Altan, 2011). Yirmi birinci yüzyılda değerler; zihinsel çağrışımları ve eğitim öğretim sürecindeki yeri açısından giderek artan bir öneme sahiptir. Geleneksel bir tarafı olsa da güncel, yenilenen ve halen tartışılan bir dinamik yapısı bulunmaktadır (Cihan, 2014). Değerlerin çocuklara aktarılmasında okulların, öğretmenlerin, velilerin ve diğer tüm önemli paydaşların rolleri bulunmaktadır (Birleşik Devletler Eğitim Departmanı, 2008; Yazar & Tural, 2020). Değerler öğrencilerin zengin bir bakış açısına sahip olmaları, çok boyutlu düşünmeleri ve yeni deneyimler edinmeleri noktasında kritik bir role sahiptir (Binder, 2012). Ayrıca değerler öğrencilerin dünyadaki yerini bulmasına ve özgüven geliştirmesine yardımcı olur (Iyer, 2013). Bununla birlikte değerler eğitimi ile sevgi, saygı, erdem, inanç, cesaret, sorumluluk, disiplin ve adalet gibi medeni ve ahlaki değerlerin bireylere kazandırılması hedeflenir (Altan, 2011). Ayrıca bu eğitim ile öğrencilere şefkatin zalimlikten, hayal gücünün düz düşünmekten, dürüstlüğü hile yapmaktan ve kopya çekmemenin yüksek notlar almaktan daha değerli olduğu öğretilir (Vaughan & Walker, 2012).

Karakter ve ahlak eğitimi şeklinde de tanımlanan değerler eğitimine verilen önem her geçen gün daha da artmaktadır (Hatay-Uçar & Çetinkaya, 2021). Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) hazırladığı programlar hedeflenen değerler konusunda eğitimcilere rehberlik yapmaktadır (Üztemur vd., 2021). Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde ise öğretim sürecinde erdem-değer-eylem çerçevesine odaklanılmıştır. Buna göre bireyin sağlıklı olması kişisel ve sosyal uyumla ilişkilidir. Bu bağlamda kişiliğin temel bileşenlerinden biri olan değer bireyin kendisiyle ve çevresiyle olan ilişkisindeki duygu, düşünce ve davranışlarını şekillendirmektedir. Bu kapsamda değer bireyin varoluşsal açıdan anlam kazanmasını, yaşama anlam katmasını ve erdemli bir kişiliğe sahip olmasını desteklemektedir (MEB, 2024a). Nitekim farklı ülke politikalarında da değerler eğitimi ile öğrencilerin sahip oldukları değerlerin farkına varmaları, eleştirel ve pratik biçimde düşünmeleri ve bilgiye erişme becerilerini geliştirmeleri amaçlanır (Vaughan & Walker, 2012). Okullarda değerlerin öğretimi bireyin gelişimi, aile özellikleri, toplum, ahlak, din, suç ve felsefe gibi konular aracılığıyla verilebilir. Ayrıca Tarih, edebiyat, eğitim ve sosyal bilimlerde geliştirilen kuram, model ve yaklaşımlar ile değerlerin öğretilmesi de amaçlanır (Mızıkacı, 2015). Bilimsel ve eleştirel düşünme becerilerini kazandırmada da etkili olan değerlerin öğretimi (Demircioğlu & Tokdemir, 2008) eğitim öğretim sürecindeki farklı ders ve disiplin kazanımlarıyla her gelişim dönemindeki bireye verilmektedir.

Çağdaş dünyada yaşam tarzı ve kültürel yapıların değişime uğraması nedeniyle değerler de önemli çatışmalara maruz kalmıştır. Yaşlı nüfus, toplumsal sorunlar, ayrımcılık, göçler ve hastalıklar gibi küresel sorunlar değerlerin değişimiyle yakından ilişkilidir (Wu & Zhao, 2019). Bunun yanında elli yıl önceki sistem ve gereksinimler ile günümüzdeki koşullar birbirinden büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Ayrıca değerlerin zamanla toplumda ve bireylerde kaybolduğu da dikkat çekmektedir. Tüm bunlar eğitim sürecinde değerler eğitiminin kritik bir role sahip olduğunu göstermektedir (Yıldırım & Demirel, 2019).

Son dönemlerde yaşanan büyük kişisel ve toplumsal değişimler bireylerin sosyal ilişkilerini ve okul yaşantılarını önemli ölçüde farklılaştırmıştır. Bu durum farklı gelişim dönemlerindeki

Barış SULUK, Oğuzhan YILDIRIM

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan ders kitaplarındaki değerlerin gelişimsel dönemler açısından incelenmesi

bireylerin ruhsal sağlığını da etkilemektedir (Eryılmaz & Mutlu, 2017). Nitekim yapılan bir araştırmada çocuk ve ergenlerin %15'ine 18 yaşına kadar ruhsal bozukluk teşhisi konulduğu belirlenmiştir (Dalsgaard vd., 2019). Sosyal ilişkiler, aile içi etkileşim, eğitim, sağlık gibi birçok alanda değerlerin aktif, işlevsel ve bütüncül bir özelliği bulunduğundan (Hatay-Uçar & Çetinkaya, 2021) değerler eğitiminin ruh sağlığı açısından kritik bir öneme sahip olduğu ifade edilebilir.

Değerlerin kazandırılmasında Hümanist Psikoloji görüşünün de önemli bir yeri bulunmaktadır. Değerler bireyin psikolojik açıdan sağlıklı olmasını, kendini gerçekleştirmesini ve bütüncül biçimde gelişmesini desteklemektedir (Iyer, 2013; Meydan, 2014). Bütüncül gelişimi hedefleyen değerler eğitimi duygu ve düşüncelere hitap etmeyi, iradeyi güçlendirmeyi, olumlu alışkanlık kazandırmayı ve çevreyi dikkate alarak eğitim vermeyi içermektedir. Bu bağlamda değerler eğitimi farklı yöntem ve etkinlikleri bütünleştirip bir arada kullanmayı amaçlamaktadır (Meydan, 2014). Ruhsal gelişim ve psikolojik rahatsızlıklar açısından kritik bir gelişim evresi olan çocukluk ve ergenlik döneminde (Zahn-Waxler vd., 2008) tüm öğrencilere yönelik olumlu beceriler kazandırmak elzemdir. Bunun için en işlevsel ve bütüncül yaklaşım ise okullarda verilecek destektir.

İlkokul, ortaokul ve lise dönemlerini kapsayan yaşamın ilk 18-20 yılında değerler eğitimi ise kritik görülmektedir (Wray-Lake & Syvertsen, 2011). Araştırma kapsamında ders kitapları incelenen 1.sınıf düzeyindeki öğrenciler okul başarıları ve akran ilişkilerine büyük önem verirler. Sevme, sevilme, yeterli hissetme, başarılı ve aktif bir birey olma gibi gelişimsel kriz ve görevleri bulunmaktadır. Beşinci sınıf düzeyindeki öğrenciler ise hemen ergenlik döneminden önceki evrededir. Ergenliğin neden olduğu bunalım duyguları ortaya çıkmadan önce birey kendi özellik, nitelik, yetenek ve kapasitesi doğrultusunda kendine özgü bir inanç geliştirmektedir. Bu yaş grubundaki bireyler aşağılık ve başarısızlık duyguları deneyimleyebilmektedir. Araştırmada ders kitapları incelenen bir diğer grup olan dokuzuncu sınıf öğrencilerinin gelişimsel açısından ergenlik döneminde olduğu görülmektedir. Rahatsızlık verici duygu ve düşüncelerin ortaya çıkabildiği bu dönemde değerler açısından kişisel ve sosyal gelişime ilişkin kriz ve görevler de ortaya çıkmaktadır (Burger, 2006; Geçtan, 1998). Buradan hareketle mevcut araştırmada okul dönemindeki farklı gelişim dönemindeki öğrencilerin ders kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi kritik görülmektedir. Mevcut araştırmada incelenen değerler için MEB tarafından sunulan Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi (MEB, 2024a) referans alınmış ve ilgili değerler Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1

Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi (MEB,2024a)



Erdem-Değer-Eylem Çerçevesindeki (EDEÇ) değerler Şekil 1'deki görselde özetlenmiştir. Huzurlu aile ve toplum (sevgi, dostluk, vatanseverlik, yardımseverlik, dürüstlük, aile bütünlüğü ve özgürlük değerleri), huzurlu insan (sabır, tasarruf, çalışkanlık, mütevazılık, mahremiyet ve sağlıklı yaşam değerleri) ve yaşanabilir çevre (duyarlılık, merhamet, estetik ve temizlik değerleri) olmak üzere üç ana başlığın bulunduğu görülmüştür. Adalet, saygı ve sorumluluk değerlerinin ise her tema için ortak değer olduğu dikkat çekmiştir.

Eğitim programlarında farklı ders içeriklerinde sunulan değerlerin (Cihan, 2014) ders kitaplarında hangi sıklıkta ve ne şekilde yer aldığını araştırmak oldukça önemlidir (Hatay-Uçar & Çetinkaya, 2021). Alan yazını incelendiğinde ilgili konuda benzer araştırmaların bulunduğu görülmektedir. Bu araştırmalarda genel olarak ilkökul Türkçe (Susar-Kırmızı, 2014), ilkökul Hayat Bilgisi (Erbaş & Başkurt, 2020), ortaokul Türkçe (Deniz & Karagöl, 2018), ortaokul Sosyal Bilgiler (Ersoy & Şahin, 2012), lise Türk Dili ve Edebiyatı (Ceyhun, 2022) ve lise Tarih (Keskin, 2015) ders kitapları incelenmiştir. Ancak bu araştırmalar eski eğitim öğretim programlarına göre hazırlanan ders kitaplarını incelemişlerdir. Ayrıca bu çalışmalar bir sınıf düzeyi ile okul kademesini ele almışlardır. Ancak mevcut araştırmada 2024 yılında yürürlüğe konulan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne dayalı şekilde hazırlanan ders kitapları incelenmiştir. Ayrıca bu araştırma alan yazınından farklı olarak tüm okul kademelerini aynı anda inceleme ve birbirleriyle gelişimsel açıdan mukayese etme fırsatını ortaya koymuştur.

Bu bağlamda mevcut araştırmada farklı gelişim dönemlerindeki (ilkökul, ortaokul, lise) öğrencilerin ders kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Mevcut araştırmada gelişim düzeyleri için ilkökul kademesi çocukluk (6-10 yaş) dönemi (İnce-Samur, 2017), ortaokul kademesi ön ergenlik (12-14 yaş) dönemi (Bozkurt-Yükçü vd., 2021), lise kademesi ise ergenlik (14-19 yaş) dönemi (Anjum vd., 2008) olarak temellendirilmiştir. Bu araştırma ile ayrıca öğrencilerin gelişimine, psikolojik sağlığına ve yaşam becerisine katkı sunma potansiyeli olan değerlerin programdaki yerinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu çalışma sonucunda sınıf öğretmenleri ile ortaokul ve lise branş öğretmenlerinin mevcut araştırma bulguları aracılığıyla öğrencilerin sağlıklı bir gelişim dönemi geçirmelerine destek olması beklenmektedir. Mevcut araştırmada analiz edilen ders kitaplarındaki değerlerin öğrencilerin fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal yönden daha sağlıklı ve güçlü bireyler olmasına yardımcı olacağı öngörülmektedir. Bu doğrultuda mevcut araştırmada oluşturulan araştırma sorusu aşağıda sunulmuştur:

- Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan ders kitaplarında yer alan değerler öğrencilerin gelişimsel dönemleri açısından uygun ve yeterli midir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan ders kitaplarını Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi (EDEÇ) açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi üzerine kurgulanmıştır. Doküman inceleme deseni, araştırmanın veri setini oluşturan birincil veya ikincil kaynak olarak nitelendirilen çeşitli dokümanların elde edilmesi, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilir (Özkan, 2019).

Veri Kaynakları

Araştırmanın veri setini, 2024-2025 eğitim öğretim yılında okutulmak üzere MEB tarafından belirlenen birinci, beşinci ve dokuzuncu sınıf ders kitapları oluşturmaktadır. 2024-2025 eğitim öğretim yılında sadece birinci, beşinci ve dokuzuncu sınıf seviyelerinde yeni programa göre hazırlanan ders kitapları kullanılmaktadır. Diğer sınıf seviyelerinde kullanılan ders kitapları eski programa göre hazırlanmıştır. Bu nedenle sadece ilgili sınıf seviyelerinde ki ders kitapları incelenmiştir. Yapılan alan yazını taramasında, Türkçe dersinde kullanılan metinlerin değerler

eğitimi açısından uygun olduğunu belirten çalışmalara (Gerekten & Gülmez) ve Türk Dili ve Edebiyatı dersinin değerler eğitimi uygulamalarına yer vermek için elverişli olduğunu vurgulayan araştırmalara (Cemiloğlu, 2020) ulaşılmıştır. Ayrıca temel eğitimde değerlerin öğrencilere daha kolay bir şekilde kazandırılması için özellikle Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin önemini belirten çalışmalar da mevcuttur (Kurtdele-Fidan, 2013). Bunlardan hareketle mevcut çalışmanın veri kaynaklarını, değerler eğitimi açısından önemli olduğu düşünülen derslerin kitapları oluşturmaktadır. Çalışmada birinci sınıf seviyesinde Hayat Bilgisi, Türkçe; beşinci sınıf seviyesinde Sosyal Bilgiler, Türkçe; dokuzuncu sınıf seviyesinde Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları incelenmiştir. Ders kitaplarına ait bilgiler aşağıdaki Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1*Araştırmanın Verilerini Oluşturan Ders Kitaplarına Ait Bilgiler*

Sınıf Seviyesi	Ders Adı	Kitap Adı	Basım Yılı ve Yayınevi	Sayfa Sayısı
İlkokul (Birinci Sınıf)	Hayat Bilgisi	İlkokul-Hayat Bilgisi 1.Sınıf Ders Kitabı-1.Kitap	MEB Yayınları-2024	127
		İlkokul-Hayat Bilgisi 1.Sınıf Ders Kitabı-2.Kitap	MEB Yayınları-2024	128
	Türkçe	İlkokul-1.Sınıf İlk Okuma Yazma Kitabı-1.Kitap	MEB Yayınları-2024	238
		İlkokul-1.Sınıf İlk Okuma Yazma Kitabı-2.Kitap	MEB Yayınları-2024	191
		İlkokul-Türkçe 1.Sınıf Ders Kitabı-1.Kitap	MEB Yayınları-2024	158
		İlkokul-Türkçe 1.Sınıf Ders Kitabı-2.Kitap	MEB Yayınları-2024	166
Ortaokul (Beşinci Sınıf)	Sosyal Bilgiler	Ortaokul ve İmam-Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı-1.Kitap	MEB Yayınları-2024	152
		Ortaokul ve İmam-Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı-2.Kitap	MEB Yayınları-2024	150
	Türkçe	Ortaokul ve İmam-Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı-1.Kitap	MEB Yayınları-2024	192
		Ortaokul ve İmam-Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabı-2.Kitap	MEB Yayınları-2024	160
Lise (Dokuzuncu Sınıf)	Tarih	Lise 9.Sınıf Tarih Ders Kitabı	MEB Yayınları-2024	265
	Türk Dili ve Edebiyatı	Lise 9.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı	MEB Yayınları-2024	308

Tablo 1 incelendiğinde ilkokul birinci sınıfa ait altı, ortaokul beşinci sınıfa ait dört ve lise dokuzuncu sınıfa ait iki kitap olmak üzere toplam 12 adet ders kitabının olduğu görülmektedir. Bu kitaplar Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2024 yılında yürürlüğe koyulan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ne göre hazırlanmıştır. Kitaplarda bulunan tüm yazı, şekil, görsel, soru veya etkinlikler araştırmaya dâhil edilmiş olup sadece dinleme metinleri araştırma materyalinin dışında bırakılmıştır. Dinleme metinleri direkt olarak kitabın içinde bulunmazken çeşitli dijital araçlar yardımıyla içerikle ulaşmak mümkündür. Ders kitaplarına MEB Talim ve Terbiye Kurulu’nun resmi internet sitesi üzerinden ulaşım sağlanmıştır (MEB, 2024a).

Verilerin Toplanması

Araştırmaya ait veriler 2024-2025 eğitim öğretim yılında öğrencilere sunulan ders kitaplarından elde edilmiştir. MEB tarafından 2024 yılında “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” uygulamaya konularak yeni programın kademeli olarak uygulanacağı belirtilmiştir (MEB, 2024b). Bu çerçevede 2024-2025 eğitim öğretim yılında kullanılan birinci, beşinci ve dokuzuncu sınıf ders kitapları incelenmiştir. MEB tarafından Maarif Modeli’nin ilk kez uygulamaya konulmasından dolayı her okul düzeyinin ilk yıl ders kitapları seçilmiştir. Araştırma ilkökul birinci sınıf Hayat Bilgisi ve Türkçe, ortaokul beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe, lise dokuzuncu sınıf Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları ile sınırlıdır. Araştırmacıların uzmanlık alanları ve ilgili sınıf seviyelerindeki tüm ders kitaplarının incelenmesinin zaman alması nedeniyle belirli derslerin ders kitapları üzerinden veri elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde betimsel analiz yönteminden yararlanılarak veriler incelenmiştir. Bu analiz türü çeşitli veri toplama yöntemleri ile elde edilen verilerin daha önceden belirlenmiş olan kategori ve temalara göre eşleştirilerek yorumlanmasını içerir (Yıldırım & Şimşek, 2021). Verilerin analizi sürecinde MAXQDA 2020 paket programından faydalanılmıştır. Bu programın araştırmacının elde ettiği verileri sistemli bir şekilde değerlendirip yorumlamasına yardım eden bir bilgisayar programı olduğu söylenebilir. Creswell (2013) bilgisayar ile kodlama ile elle kodlama sürecinin aynı olduğunu vurgulayarak araştırmacının bu süreçte verinin bir parçasını belirleyip kod etiketi yapıştırdığını daha sonra aynı etikete sahip bütün verileri bu etiket altında topladığını belirtmektedir. Bilgisayar programı kullanılması hataların azaltılmasını destekleyebilir. Bulguların daha anlaşılır ve sade olması açısından tablo olarak sunulması tercih edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliği için Miles ve Huberman’ın (1994) güvenilirlik formülü referans alınmış ve verileri kodlayan araştırmacıların arasındaki tutarlılık oranı %95 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 2

Veri Analizi Sürecinden Belirlenen Kategoriler ve Kod Etiketleri

Kategoriler	Kod Etiketleri
Ortak Değerler	Saygı
	Adalet
	Sorumluluk
Huzurlu İnsan	Çalışkanlık
	Sabır
	Sağlıklı Yaşam
	Tasarruf
Huzurlu Aile ve Toplum	Aile Bütünlüğü
	Dostluk
	Dürüstlük
	Özgürlük
	Sevgi
	Vatanseverlik
	Yardımseverlik
Yaşanabilir Çevre	Duyarlılık
	Estetik
	Merhamet
	Temizlik

Tablo 2'ye bakıldığında EDEÇ altında yaşanabilir çevre, huzurlu aile ve toplum ve huzurlu insan temalarının olduğu görülmektedir. Saygı, adalet ve sorumluluk değerleri tüm temalar altında ortak değerler olarak belirtilmiştir. Milli ve manevi değerlerin yaşandığı huzurlu aile ve toplum temasında; sevgi, dostluk, vatanseverlik, yardımseverlik, dürüstlük, aile bütünlüğü ve özgürlük olmak üzere toplam yedi değer bulunmaktadır. İçsel ahenge sahip huzurlu insan teması altında; sabır, tasarruf, çalışkanlık, mütevazılık, mahremiyet ve sağlıklı yaşam olmak üzere toplam altı değer vardır. Çevre dostu yaşantıların olduğu yaşanabilir çevre temasında ise duyarlılık, merhamet, estetik ve temizlik olmak üzere toplam dört değer olduğu görülmektedir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Bilgisayar programı kullanılması hataların aza indirgenmesini sağlayarak güvenilirliğin artmasını destekleyebilir. Araştırmanın güvenilirliği için Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülü referans alınmış ve verileri kodlayan iki araştırmacının arasındaki tutarlılık oranı %95 olarak hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arasındaki tutarlılık oranının %80'in üzerinde olması elde edilen verilerin güvenilir olduğunu göstermektedir (Miles & Huberman, 1994). Paralel kodlamalar sonrasında tutarlı olmayan kodlamalar için araştırmacılar değerlendirmeler yaparak ortak bir kanaate varmıştır. Ortak kanaate varılmayan kodlar araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırmada üç farklı kademeye ait üç farklı sınıf seviyelerindeki ders kitapları incelenmiştir. İlkokul seviyesinde iki derse ait altı kitap, ortaokul seviyesinde iki derse ait dört kitap ve lise seviyesinde iki ders ait iki kitap olmak üzere 6 farklı derse ait toplam 12 ders kitabı incelenmiştir. Veriler analizi sürecinde titiz ve dikkatli bir şekilde hareket etmeye özen gösterilmiştir.

Araştırma Etiği

Bu araştırmanın planlanmasından uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir.

Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Bu araştırma doküman inceleme çalışması olduğu için Etik Kurul İzni alınmasını gerektiren çalışmalar grubunda yer almamaktadır. Bu nedenle Etik Kurul İzni beyan edilmemiştir.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen sonuçlar sınıf seviyeleri ve ders kitapları çerçevesinde tablo olarak sunulmuştur. Bu bölümde sunulan tablolardaki kategori ve kodlar EDEÇ'de bulunan değerler ve ortak temaları göstermektedir. Temalar ise incelenen ders kitabındaki öğrenme alanları veya üniteleri göstermektedir. Birinci sınıf Hayat Bilgisi ve Türkçe ders kitaplarında bulunan içeriklerin değer frekansları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3**İlkokul Birinci Sınıf Hayat Bilgisi ve Türkçe Ders Kitaplarının Değer Frekansları**

Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi		Dersler														
		Hayat Bilgisi							Türkçe							
									İlk Okuma ve Yazma				Türkçe Ders Kitabı			
Kitaplarda Bulunan Temalar																
Kategori	Kodlar	Ben ve Okulum f	Sağlığım ve Güvenliğim f	Ailem ve Toplum f	Yaşadığım Yer ve Ülkem f	Doğa ve Çevre f	Bilim, Teknoloji ve Sanat f	Güzel Davranışlarımız f	Mustafa Kemal'den Atatürk'e f	Çevremizdeki Yaşam f	Yol Arkadaşlarımız Kitaplar f	Yeteneklerimizi Keşfediyoruz f	Minik Kâşifler f	Atalarımız ve İzleri f	Sorumluluklarımızın Farkındayız f	Toplam f
Ortak Değerler	Saygı	5	2	5	7	2	-	-	-	2	1	-	-	4	5	33
	Adalet	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	6	10
	Sorumluluk	3	7	9	0	2	1	-	-	-	1	3	2	-	24	52
Huzurlu İnsan	Çalışkanlık	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	2	1	7	13
	Sabır	4	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	3	10
	Sağlıklı Yaşam	1	10	-	2	-	-	1	-	1	2	3	-	1	6	27
	Tasarruf	1	-	-	-	1	-	-	-	2	1	-	-	1	3	9
Huzurlu Aile ve Toplum	Aile Bütünlüğü	-	6	8	3	1	-	-	-	-	2	2	2	5	3	32
	Dostluk	2	-	-	-	1	-	2	-	-	3	2	2	-	4	16
	Dürüstlük	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4
	Özgürlük	-	1	1	6	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2	14
	Sevgi	2	-	4	3	-	-	2	-	-	1	3	-	-	1	16
	Vatanseverlik	2	-	-	10	-	-	2	3	3	5	-	1	8	1	35
	Yardımseverlik	-	2	4	2	-	1	-	-	-	2	-	1	-	5	17
Yaşanabilir Çevre	Duyarlılık	6	5	2	2	2	-	-	-	-	1	1	-	-	5	24
	Estetik	1	-	4	2	-	5	-	-	-	2	8	1	1	1	25
	Merhamet	-	-	-	-	1	-	-	-	1	2	-	2	1	4	11
	Temizlik	5	6	5	1	5	-	-	-	4	-	3	-	1	8	38

Tablo 3 incelendiğinde *ortak değerler* kategorisinde *saygı*, *adalet* ve *sorumluluk* değerleri olmak üzere toplam üç değer bulunduğu görülmektedir. Bu kategorinin en sık tekrar eden değeri 52 frekans ile *sorumluluk* değeridir. Aynı kategori altında bulunan *saygı* değeri ise 33, *adalet* değeri ise 12 frekansa sahiptir. *Huzurlu insan* kategorisi altında *sağlıklı yaşam* değeri 27 frekans ile en sık tekrar eden değer olarak görülmektedir. Aynı kategoride bulunan *çalışkanlık* 13, *sabır* 10 ve *tasarruf* 9 sıklıkta tekrar etmektedir.

Tablo 3' de gösterildiği gibi *huzurlu aile ve toplum* kategorisinde bulunan *vatanseverlik* 35, *aile bütünlüğü* 32, *dostluk* 16, *dürüstlük* 1, *özgürlük*, 14 *sevgi* 16 ve *yardımseverlik* 17 sıklıkta tekrar eden değerlerdir. *Yaşanabilir çevre* kategorisi altında ise 38 frekans ile sık tekrar eden değer *temizlik* değeridir. Aynı kategori altında bulunan *duyarlılık* değeri 24, *estetik* değeri 25 ve *merhamet* değeri 11 frekansa sahiptir.

İlkokul birinci sınıf ders kitaplarında bulunan değerlerden örnekler şu şekildedir:

Sorumluluk: “Kömür, evimizin kedisidir. Kömür’ün mamasını vermek benim sorumluluğumdur. Onu besleyince çok mutlu olurum.” (1.Sınıf Türkçe, s. 98)

Saygı: “Ece ile Ceyda iki iyi dosttur. Onlar, birlikte oyuncaklarıyla oynarlar. Oyun oynarken birbirlerine saygılı olurlar.” (1.Sınıf Türkçe, s.143)

Merhamet: “Doğadaki tüm varlıklara duyarlı ve merhametli davranırız. Doğaya saygı duyar, onu koruruz.” (1.Sınıf Hayat Bilgisi, s. 59)

Sağlıklı Yaşam: “Sağlıklı büyümek ve gelişmek için dengeli besleniriz.” (1. Sınıf Hayat Bilgisi, s. 54)

Yardımseverlik: “Büyüklerimize bahçe işlerinde yardımcı olabiliriz.” (1. Sınıf Hayat Bilgisi, s. 100)

Ortaokul beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe ders kitaplarında bulunan içeriklerin değer frekansları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4

Ortaokul Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe Ders Kitaplarının Değer Frekansları

Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi		Dersler												
		Sosyal Bilgiler						Türkçe						
		Kitaplarda Bulunan Temalar												
Kategori	Kodlar	Birlikte Yaşamak	Evimiz Dünya	Ortak Mirasımız	Yaşasın Demokrasimiz	Hayatımızda Ekonomi	Teknoloji ve Sosyal Bilimler	Oyun Dünyası	Atatürk'ü Anlamak	Duygularımı Tanıyorum	Geleneklerimiz	İletişim ve Sosyal İlişkiler	Sağlıklı Yaşıyorum	Toplam
		f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f
Ortak Değerler	Saygı	12	1	1	11	-	1	5	2	3	3	3	2	44
	Adalet	3	1	5	8	-	2	-	-	-	1	-	1	21
	Sorumluluk	14	2	2	23	1	1	4	2	1	1	1	2	54
Huzurlu İnsan	Çalışkanlık	2	1	1	2	-	1	-	2	1	4	-	1	15
	Mahremiyet	1	-	1	4	2	6	1	-	-	1	2	-	18
	Mütevazılık	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3	-	6
	Sabır	-	-	-	-	-	-	5	2	1	-	2	-	10
	Sağlıklı Yaşam	2	2	-	12	1	4	2	2	3	-	4	22	54
	Tasarruf	1	-	1	2	20	8	1	-	-	-	-	-	33
Huzurlu Aile ve Toplum	Aile Bütünlüğü	3	-	2	-	1	1	2	4	3	11	7	-	34
	Dostluk	3	-	-	1	2	3	9	1	4	2	1	-	26
	Dürüstlük	-	-	-	2	-	-	1	-	3	1	1	-	8
	Özgürlük	3	2	2	10	1	1	6	4	2	-	-	-	31
	Sevgi	2	-	1	-	2	-	6	5	11	1	7	-	35
	Vatanseverlik	6	2	1	3	3	-	11	11	5	2	-	-	44
	Yardımseverlik	22	1	1	3	1	1	3	5	6	3	7	1	54
Yaşanabilir Çevre	Duyarlılık	6	3	2	4	5	2	1	1	1	1	1	-	27
	Estetik	9	-	2	3	1	1	3	-	1	4	1	-	25
	Merhamet	1	-	-	2	-	-	3	-	11	1	3	-	21
	Temizlik	1	6	-	6	3	1	2	-	3	-	-	4	26

Barış SULUK, Oğuzhan YILDIRIM

Examining the values in textbooks developed according to the Türkiye Century Education Model from the perspective of developmental periods

Tablo 4 incelendiğinde *ortak değerler* kategorisinde *saygı*, *adalet* ve *sorumluluk* değerleri olmak üzere toplam üç değer bulunmaktadır. Bu kategorinin en sık tekrar eden değeri 54 frekans ile *sorumluluk* olduğu görülmektedir. Aynı kategori altında bulunan *saygı* değeri ise 44, *adalet* değeri ise 21 frekansa sahiptir. *Huzurlu insan* kategorisi altında *sağlıklı yaşam* değeri 54 frekans ile en sık tekrar eden değerdir. Aynı kategoride bulunan *çalışkanlık* 15, *mahremiyet* 18, *mütevazılık* 6, *sabır* 10 ve *tasarruf* 33 sıklıkta tekrar etmektedir.

Tablo 4'te gösterildiği gibi *huzurlu aile ve toplum* kategorisinde *yardımseverlik* değeri 54 frekans ile en sık tekrar eden değerdir. Aynı kategoride bulunan *aile bütünlüğü* 34, *dostluk* 26, *dürüstlük* 8, *özgürlük* 31, *sevgi* 35 ve *vatanseverlik* 44 sıklıkta tekrar eden değerlerdir. *Yaşanabilir çevre* kategorisi altında ise 27 frekans ile sık tekrar eden değer *duyarlılık* değeridir. Aynı kategori altında bulunan *estetik* değeri 25, *merhamet* değeri 21 ve *temizlik* değeri 26 frekansa sahiptir. Ortaokul beşinci sınıf ders kitaplarında bulunan değerlerden örnekler şu şekildedir:

Aile Bütünlüğü: “İçinde yer aldığımız ilk grup ailedir. Toplumun temelini oluşturan aile grubu anne, baba ve çocuktan oluşur.” (5.Sınıf Sosyal Bilgiler, s. 14)

Mahremiyet: “Bilgi teknolojilerindeki son gelişmeler, gizliliği tehdit ederek kişisel verilerimizin kötü niyetli kişilerin eline geçmesi gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. (5.Sınıf Sosyal Bilgiler, s.134)

Yardımseverlik: “Bilge, çalışkanlığı ve yardımseverliği ile kısa zamanda herkesin göz bebeği olmuştur.” (5.Sınıf Türkçe, s. 31)

Estetik: “Döşemealtı halıları Antalya’nın Döşemealtı ilçesinde üretilen, özgün desenleri, estetik yapısı ve yüksek kaliteli işçiliği ile tanınan geleneksel Türk halılarıdır.” (5. Sınıf Türkçe, s. 54)

Dürüstlük: “Ayrıca Nasrettin Hoca’nın fıkraları topluma da çok şey öğretiyor. İnsanlar, bu fıkraları dinleyerek nasıl daha iyi insan olabileceklerini -dürüst olmayı, çalışkan olmayı ve kimseyi aldatmamayı- öğreniyorlar.” (5. Sınıf Türkçe, s. 14)

Lise dokuzuncu sınıf Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında bulunan içeriklerin değer frekansları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5**Lise Dokuzuncu Sınıf Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Değer Frekansları**

Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi		Dersler							
		Tarih				Türk Dili ve Edebiyatı			
		Kitaplarda Bulunan Temalar							
		Oyun Dünyası	Atatürk'ü Anlamak	Duygularımı Tanıyorum	Sözün İnceliği	Anlam Arayışı	Anlamların Yapı Taşları	Dilin Zenginlikleri	Toplam
Kategori	Kodlar	f	f	f	f	f	f	f	f
Ortak Değerler	Saygı	1	3	9	1	-	1	3	18
	Adalet	-	5	7	-	-	-	2	14
	Sorumluluk	2	8	3	1	2	1	4	21
Huzurlu İnsan	Çalışkanlık	3	-	1	1	-	-	3	8
	Mahremiyet	1	1	-	-	1	1	-	4
	Sabır	1	1	1	-	1	1	3	8
	Sağlıklı Yaşam	3	6	2	2	-	1	-	14
	Tasarruf	-	1	-	-	-	-	2	3
Huzurlu Aile ve Toplum	Aile Bütünlüğü	2	8	2	2	2	-	2	18
	Dostluk	-	-	1	1	4	2	3	11
	Dürüstlük	1	2	-	-	1	1	2	7
	Özgürlük	3	4	7	1	2	3	-	20
	Sevgi	1	-	-	3	5	5	8	22
	Vatanseverlik	3	4	4	7	13	3	5	39
	Yardımseverlik	2	5	6	1	2	3	2	21
Yaşanabilir Çevre	Duyarlılık	1	-	-	2	2	2	2	9
	Estetik	1	10	2	7	2	-	1	23
	Merhamet	1	-	1	1	1	1	1	6
	Temizlik	-	1	4	2	1	3	1	12

Tablo 5 incelendiğinde *ortak değerler* kategorisinde *sorumluluk* değerinin 21 frekans ile en sık tekrar eden değer olduğu görülmektedir. Aynı kategori altında *saygı* 18 ve *adalet* 14 sıklıkta tekrar etmektedir. *Huzurlu insan* kategorisi altında *sağlıklı yaşam* değeri 14 frekans ile en sık tekrar eden değerdir. Aynı kategoride bulunan *çalışkanlık* 8, *mahremiyet* 4, *sabır* 3 ve *tasarruf* 3 sıklıkta tekrar etmektedir.

Tablo 5'e göre *huzurlu aile ve toplum* kategorisinde *vatanseverlik* değeri 39 frekans ile en sık tekrar eden değerdir. Aynı kategoride bulunan *aile bütünlüğü* 18, *dostluk* 11, *dürüstlük* 7, *özgürlük* 20, *sevgi* 22 ve *yardımseverlik* 21 sıklıkta tekrar eden değerlerdir. *Yaşanabilir çevre* kategorisi altında ise 23 frekans ile sık tekrar eden değer *estetik* olarak görülmektedir. Aynı kategori altında bulunan *duyarlılık* değeri 9, *merhamet* değeri 6 ve *temizlik* değeri 12 frekansa sahiptir. Lise dokuzuncu sınıf ders kitaplarında bulunan değerlerden örnekler şu şekildedir:

Sabır: "Konargöçer yaşam tarzı nedeniyle daha cesur, sabırlı, disiplinli ve teşkilatçı bir karaktere sahip olan Türkler, hızlı ve birlikte hareket etme becerisi de kazanmıştır." (9.Sınıf Tarih, s. 151)

Vatanseverlik: "Vatan sevgisi, bayrak sevgisi, bağımsızlık, millî mücadele, cesaret, dayanışma, kahramanlık, fedakârlık gibi unsurlar da millî bilincin geliştirilmesine önemli katkı sağlar." (9.Sınıf Tarih, s. 13)

Çalışkanlık: *"Betimleyici yazınızı kaleme alırken değineceğiniz duygu, düşünce ve değerleri (vatanseverlik, çalışkanlık, estetik, saygı vb.) aşağıdaki tabloya yazınız." (9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı, s. 54)*

Tasarruf: *"Isınmak için mangal yakması, ateşi ihtiyatlı ve tasarruflu olarak kullanması lâzımdır." (9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı, s. 263)*

Duyarlılık: *"...sanatçılar, yeni bakış, yeni anlatış tarzları ile, bizi onlara karşı duyarlı kılar ve onlar üzerinde yeniden düşündürür. (9.Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı, s.262)*

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırma kapsamında ilkököl (çocuk), ortaokul (ön ergen) ve lise (ergen) dönemine yönelik hazırlanan ders kitaplarının içeriklerinde değerlere ne sıklıkta ve ne şekilde yer verildiği belirlenmiştir. Genel olarak değerlerin çocukluk, ön ergenlik ve ergenlik dönemleri açısından uygun ve yeterli şekilde hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocukluk, ön ergenlik ve ergenlik dönemindeki öğrencilerin ders kitaplarında bulunan ortak değerler saygı, adalet ve sorumluluk olarak belirlenmiştir. Ortak değerler içinde en sık sorumluluk değerine yer verilirken bu değeri saygı ve adalet değerleri takip etmiştir. Hem çocuklar hem de ergenler açısından sorumluluk değerinin oldukça önemli olduğu ifade edilebilir. Nitekim sorumluluk bilinci yüksek olan öğrencilerin akademik başarısının (Ateş, 2020), olumlu tutum ve davranışlarının (Yalçın, 2021) ve iyi oluşunun (Özen, 2010) yüksek düzeyde olması beklenir. Bu görüşler ilgili değerlerin ilk sırada yer almasını destekler niteliktedir. Saygı ve adalet de çocuk ve ergenler için önemli birer değer olarak kabul edilebilir. Nitekim saygı ve adaletle duyarlı çocuk ve ergenlerin kendileri ve diğerleriyle nitelikli ilişkiler kurup yaşamlarını daha bilinçli yapılandırılmaları olasıdır. Alan yazını incelendiğinde günümüzde öğrencilerin saygı ve sorumluluk değerlerini içselleştirmeye gereksinimlerinin bulunduğu görülmektedir. Lise öğrencileriyle yapılan bir araştırmada öğrencilerin düşük düzeyde saygı değerine sahip oldukları belirlenmiştir (İnanç-Kılınç, 2020). Bir başka çalışmada ise ortaokul kademesindeki öğrencilerin ailelerine duyduğu sorumluluk bilinçlerinin sınıf düzeyi yükseldikçe azaldığı bulunmuştur. Bu durum ergenlik döneminin gelişimsel özellikleriyle açıklanmıştır (Sezer & Çoban, 2016). Bununla beraber özellikle Sosyal Bilgiler dersinde saygı değerinin ön planda yer aldığı dikkat çekmektedir (Özdiyar, 2015). İlgili literatür adalet değeri açısından incelendiğinde ise ortaokul öğrencilerinin bir kısmının adalet kavramını cezalandırılma aracı olarak algıladıkları göze çarpmıştır (İnel vd., 2018). Bu durum adalet kavramına ilişkin gerçekçi olmayan inanç ve görüşlerin bulunabileceğini göstermektedir. Bu nedenle adalet değerini bu yaş grubundaki öğrencilere kazandırmak kritik görülmektedir. Ayrıca insan yaşamındaki son gelişmelerin de bu yaş grubunda adalet değerinin azalmasına neden olabileceği söylenebilir. Teknolojinin her yaştaki bireyin hayatında önemli bir yer tutmaya başladığı ve çeşitli tehlikeleri beraberinde getirdiği dikkate alındığında (Evli vd., 2018) değerler açısından önemli risklerin de ortaya çıkabileceği söylenebilir. Ön ergenlerde adalet eğiliminin teknolojik aygıtlar kullanmayla olumsuz yönde etkilendiği dikkat çekmektedir (Balbağ vd., 2022). Alan yazınındaki ilgili bulgular ile mevcut araştırma bulguları bir arada değerlendirildiğinde yeni Maarif Modeli'ndeki sorumluluk, adalet ve saygı değerlerinin her gelişim dönemi için ortak değerler olarak seçilmesinin oldukça yerinde olduğu ifade edilebilir.

İlkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki sınıf ders kitaplarında ortak değerler dışındaki değerler huzurlu insan, huzurlu aile ve toplum, yaşanabilir çevre olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. İlkokul düzeyinde en sık yer verilen üç değer temizlik, vatanseverlik ve aile bütünlüğü şeklinde sıralanmıştır. Bu değerler çocukluk döneminin özellikleriyle açıklanabilir. Bu dönemde ailenin önemine vurgu yapılması, temizlik ve sağlık bilgisi gibi öz bakım becerilerinin kazandırılması ve vatanseverliğin erken yaşlarda içselleştirilmesi önemlidir. Bireyin doğasının yapılandırılma temelini çocukluk döneminde atıldığı görülmektedir (Akto & Akto, 2020). Bu dönemde edinilen becerilerin kolay kolay unutulmadığı ve yaşantıların daha kalıcı olduğu söylenebilir. Bu dönemde bireylere temiz ve sağlıklı yaşam becerilerinin kazandırılmasıyla toplumun daha sağlıklı olacağı düşünülmektedir (Bozkurt & Sever, 2015). Bunun yanında bireylerin ileriki yaşlarda vatan sevgisine sahip olmaları için vatanseverlik değerlerinin desteklenmesi de oldukça

önemlidir (Özcel & Çelebi-Öncül, 2021). Ayrıca çocukların aileleriyle olan nitelikli ilişki ve iletişimi gelişim sürecinde oldukça değerlidir (Kazan & Sarısoy, 2021). Bunun yanı sıra aile ile toplum karşılıklı şekilde birbirlerine değer katmaktadır (Sağlam & Tunar, 2018). Bu bağlamda çocukluk döneminde vatanseverlik, temizlik ve aile bütünlüğü değerlerinin kazandırılması amacıyla ders kitaplarında yer alması oldukça olumlu bir gelişmedir. Yapılan bir başka araştırmada ilköğretim döneminde adil olma, sorumluluk, aile birliği, çalışkanlık, estetik, özgürlük, bağımsızlık, temizlik, yardımseverlik ve vatanseverlik gibi değerlerin öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır (Yiğittir & Öcal, 2011). İlkokul ders kitaplarında ise sırasıyla sorumluluk, dostluk, saygı ve özdenetim değerlerinin sıklıkla yer aldığı belirlenmiştir (Hatay-Uçar & Çetinkaya, 2021). Bu değerler mevcut araştırmada elde edilen değerler ile paralellik gösterse de bazı değerler açısından farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim mevcut araştırmada ilkököl döneminde birinci sınıf ders kitaplarında sabır, dürüstlük ve tasarruf değerlerine az yer verildiği görülmektedir. Tasarruf ve sabır gibi değerlerin daha küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gerekebilir. Bu bulgu, Maarif Modeli'nin geliştirilebilir bir yönü olarak kabul edilebilir. Ancak bu değerlerin ilgili kitaplarda daha az yer alması ilkököl dönemindeki çocukluk döneminin gelişimsel özellikler ile açıklanabilir. Tasarruf etme ve sabretme gibi beceriler diğer değerlere göre daha soyut kavramlar olarak düşünülmüş olabileceğinden bilişsel gelişim açısından soyut işlemler dönemine daha uygun olduğu ifade edilebilir. Bu yaş grubu ise daha çok 11-18 yaş arasına (ergenlik dönemi) denk gelmektedir (Bütün-Ayhan, 2018). Tasarruf etme ve sabretme gibi değerler zaman ve sayılar ile ilişkili olarak görülebilir. Çocuklarda zaman ve sayılara ilişkin becerilerin kazandırılması için soyut işlemler dönemindeki yeterlikler gerekmektedir (Ekinci, 2020). Bununla beraber dürüstlük değerinin daha ön sıralarda yer bulması beklenmiştir. Nitekim çok küçük yaşlarda başlayan öğretim sürecinde dürüstlüğün eğitime dâhil edilen temel değerlerden biri olduğu görülmektedir (Akto & Akto, 2020). Ayrıca dürüstlük değerinin çocukluk dönemindeki kitaplarda yer aldığı belirlenmiştir (Kuru & Keklik, 2016). Yapılan bir araştırmada dürüstlük değerinin yaşamda en çok onaylanan değer olduğu görülmüştür (Veage vd., 2014). Bu bulgu ise mevcut araştırmanın bulgusuyla farklılık göstermektedir.

Mevcut araştırmanın bir diğer bulgusu ortaokul ders kitaplarındaki değerler ile ilgilidir. Bu ders kitaplarında en sık yer alan üç değer sağlıklı yaşam, yardımseverlik ve vatanseverlik olduğu belirlenmiştir. Ayrıca vatanseverlik değeri lise ders kitaplarında da en çok görülen üç değerden biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu değer her yaş grubunda vurgulanması vatan sevgisini geliştirdiğinden ilkököl, ortaokul ve lise ders kitaplarında yer alması beklenen bir sonuçtur. Sağlıklı yaşam değeri ise ortaokul döneminde kritik bir öneme sahip olabilir. Ergenliğin başlangıcı olan bu dönem fiziksel gelişim için oldukça önemlidir. Bu dönemde sağlıklı beslenen ve hareketsiz yaşam alışkanlıklarına sahip olan öğrencilerin ileriki dönemlerde sağlıklı bir bedene sahip olmaları olasıdır. Nitekim ortaokul öğrencilerinde sağlıklı yaşam ve beslenmeyi destekleyen deneysel çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir (Yeşilyurt & Önel, 2019). Toplumsal gelişim ve sağlıklı toplumların var olması için gerekli olan değerlerden biri de yardımseverliktir. Özellikle ortaokul döneminde sosyal bilgiler programında bulunan bu değer öğrenciler tarafından içselleştirilmesi birlik ve beraberliği güçlendirerek toplumu kaynaştırmaktadır (Sönmez & Akıncan, 2013). Bu da mevcut araştırmada elde edilen bu değerlerin ders kitaplarında yer almasının gerekliliğini destekler niteliktedir. Sosyal bilgiler öğretim programındaki temel değerlerin önemli eserlerde nasıl bulunduğunu inceleyen Tural (2018) bu programda adalet, aile birliği, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin yer aldığını bulmuştur. Ortaokul matematik ders kitaplarının incelendiği bir araştırmada ise adalet, bilimsellik, paylaşım, esneklik, estetik, tasarruf ve eşitlik gibi değerlerin vurgulandığı saptanmıştır (Özkaya & Duru, 2020). Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam 203 değer saptayan Deniz ve Karagöl (2018) ise metin ve etkinlikler içinde en sık sevgi, vatanseverlik, saygı, sorumluluk gibi değerleri tespit etmiştir. Mevcut araştırmada elde edilen ortaokul ders kitaplarındaki değerler ile ilgili alan yazınındaki saptanan değerlerin

birbirleriyle paralellik gösterdiği ifade edilebilir. Bu durum değerlerin kültürel ve evrensel kabulüyle de açıklanabilir. Bunun yanında ön ergenlik dönemindeki öğrencilerin ders kitaplarında vurgulanan bir diğer değer yardımseverliktir. Bu değer akran ilişkilerinin gelişimi ve sürdürülmesi için önemli görülmektedir. Özellikle ön ergenlik döneminde akran ilişkilerinin sosyal ve duygusal gelişimleri açısından oldukça kritik olduğu bulunmuştur (Bozkurt-Yükçü vd., 2021).

Ortaokul ders kitaplarında en az karşılaşılan üç değer ise mütevazılık, dürüstlük ve sabır değeridir. Bu değerlerin daha az sayıda işlenmesi kavramların spesifik yapısıyla ilgili olabilir. Sağlıklı yaşam, yardımseverlik ve vatanseverlik gibi değerler yaşamın birçok alanına entegre olabilecek değerler iken mütevazılık ve sabır değerleri belli yaşam olayları karşısında ortaya çıkabilir. Bu değerlerin diğerlerine nazaran görece daha az kullanılması bu perspektifte yorumlanabilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu ise lise dönemindeki ders kitaplarında yer alan değerlerle ilgilidir. Bu kitaplarda vatanseverliğin dışındaki en sık görülen değerler estetik ve sevgi olarak sıralanmıştır. Bu değerler ergenlik döneminin gelişimsel özellikleriyle açıklanabilir. Estetik ve etik değerlere sahip olan ergenler çağdaş toplum içinde uyumlu davranışlar içeren bir kişiliğe sahip olabilirler (Apaydın, 2010). Dokuzuncu sınıf öğrencileriyle yürütülen bir çalışmada ise ergenlerin estetik ve bilimsel değerlere büyük önem verdikleri bulunmuştur (Kısaç & Turan, 2015). Bunun yanında ergenlik dönemi duygusal gelişim için oldukça kritik bir öneme sahiptir. Bu dönemde yoğun olarak duygusal iniş çıkışlar ve duygusal karmaşıklıklar yaşanmaktadır (Aksoy & Dere-Çiftçi, 2018). Kendisini sağlıklı bulan ergenlerin ise sevgi ve güven duygularının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Hendekci & Gök-Uğur, 2021). Bu bağlamda lise dönemindeki ergenlerin sevgi ve estetik değerlerine sahip olmaları sağlıklı gelişimleri açısından önemli ve değerli görülmektedir.

Lise ders kitaplarında en az rastlanan üç değer ise tasarruf, mahremiyet ve merhamettir. Tasarruf değeri yetişkinlere daha çok hitap eden bir davranış olması nedeniyle ergenler için çok ön planda olmayabilir. Mahremiyet ise ergenlik döneminde kritik bir değer olarak görülebilir. Nitekim ergenlik dönemi cinsel gelişim açısından yoğun farkındalık ve duyguların yaşandığı bir dönemdir. Bu nedenle ergenlerin sağlıklı cinsel gelişime sahip olmaları ve mahremiyet bilincini arttırmaları için bu değerlerin daha üst sıralarda yer alması beklenebilir. Bununla birlikte merhamet değerinin alt sıralarda yer alması merhamet değeri ile yardımseverlik değerinin benzer içeriklere sahip olması ile açıklanabilir. Her iki değer de diğer bireylere ve canlılara yönelik destek olma ve onlarla empati kurma becerisi ile yorumlanabilir. Yardımseverlik değerinin lise ders kitaplarında en sık tercih edilen dördüncü değer olması bu görüşü destekler niteliktedir.

Mevcut çalışmada yeni Maarif Modeli'nde yer alan ders kitaplarındaki değerler gelişimsel açıdan incelenmiş ve derlenerek sunulmuştur. Buna göre ilköğretim, ortaokul ve lise dönemlerinde kullanılan değerlere ilişkin ortak değerler, huzurlu insan, huzurlu aile ve toplum ve yaşanabilir çevre olmak üzere dört kategori kullanılmıştır. Saygı, adalet ve sorumluluk değerlerinin her gelişim dönemi için ortak değerler olduğu görülmüştür. İlkokul döneminde yer alan ders kitaplarındaki değerler ise sıklıklarına göre şu şekilde sıralanmıştır: temizlik, vatanseverlik, aile bütünlüğü, sağlıklı yaşam, estetik, duyarlılık, yardımseverlik, dostluk, sevgi, özgürlük, çalışkanlık, merhamet, sabır, tasarruf ve dürüstlük. Ortaokul ders kitaplarında yer alan değerler ise; yardımseverlik, sağlıklı yaşam, vatanseverlik, sevgi, aile bütünlüğü, tasarruf, özgürlük, duyarlılık, temizlik, dostluk, estetik, merhamet, mahremiyet, çalışkanlık, sabır, dürüstlük ve mütevazılık şeklinde sıralanmıştır. Son olarak lise dönemindeki ders kitaplarındaki değerler ise sırasıyla; vatanseverlik, estetik, sevgi, yardımseverlik, özgürlük, aile bütünlüğü, sağlıklı yaşam, temizlik, dostluk, duyarlılık, çalışkanlık, sabır, dürüstlük, merhamet ve mahremiyet olarak belirlenmiştir.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Maarif Modeli'ne kademeli olarak geçiş yapıldığından birinci, beşinci ve dokuzuncu sınıf dışındaki düzeylerde kitaplar yeni müfredata göre hazırlanmamıştır. Bu nedenle mevcut araştırmada her kademenin ilk düzeyindeki ders kitapları incelenmiştir. İlerleyen dönemlerde yapılacak benzer çalışmalarda araştırmacılar her kademedan birden fazla sınıf düzeyindeki kitapları değerler açısından inceleyebilir. Bununla birlikte mevcut araştırmada ilkökul kısmında Hayat Bilgisi ve Türkçe, ortaokul kısmında Sosyal Bilgiler ve Türkçe, lise kısmında ise Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları incelenmiştir. Tüm ders kitaplarının incelenmesinin zaman açısından maliyetli olacağı ve ilgili ders kitaplarının değerlerin öğretimi noktasında ideal kaynaklar olabileceği (Cemiloğlu, 2020; Kurtdere-Fidan, 2013) düşünüldüğünden belirli ders kitapları üzerinde analizler yürütülmüştür. Bu durum araştırmanın bir sınırlılığı olarak kabul edilebilir. Bu nedenle gelecek araştırmalarda değerlere ilişkin farklı ders kitapları (Matematik, Fen Bilimleri, Coğrafya vb.) da incelenebilir. İlkokul birinci sınıf ders kitaplarında dürüstlük değerinin, dokuzuncu sınıf ders kitaplarında ise mahremiyet değerinin diğer değerlere oranla daha yetersiz yer bulduğu belirlenmiştir. Buradan hareketle bu değerlerin Maarif Modeli kapsamında hazırlanan ders kitaplarında daha fazla yer bulması ders kitap içeriklerini tasarlayan ilgililere önerilebilir. Yeni Maarif Modeli'nde yer alan değerler eğitiminin ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerindeki gelişim düzeylerini ne düzeyde etkilediğine ilişkin ampirik çalışmalar yürütülebilir.

Destek ve Teşekkür

Yazarlar olarak, araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecine yönelik herhangi bir destek ya da teşekkür beyanımız bulunmamaktadır.

Finansal Destek

Yazarlar olarak, araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecine yönelik herhangi bir finansal destek beyanımız bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmanın yazarları araştırmanın tüm süreçlerine eşit derecede katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar/çatışma beyanımız olmadığını ifade ederiz.

Yayın Etiği Beyanı

Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirilmemiştir.

Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Bu araştırma doküman inceleme çalışması olduğu için Etik Kurul İzni alınmasını gerektiren çalışmalar grubunda yer almamaktadır. Bu nedenle Etik Kurul İzni beyan edilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, A.B., & Dere-Çiftçi, H. (2018). Duygusal gelişim. N. Aral & T. Duman (Ed.) *Eğitim Psikolojisi*. Pegem Akademi.
- Akto, A., & Akto, S. (2020). Erken çocukluk ve değerler eğitimi. *Journal of International Social Research*, 13(74), 326-340.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu zekâ kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57.
- Anjum, Q., Ahmed, F., & Ashfaq, T. (2008). Knowledge, attitude and perception of water pipe smoking (Shisha) among adolescents aged 14-19 years. *JPM. The Journal of the Pakistan Medical Association*, 58(6), 312-317.
- Apaydın, K. (2012). Ergenlik dönemi sorunlarının çözümünde müzik eğitiminin rolü ve önemi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 7(2), 123-130.
- Ateş, A. (2020). *Öğrencilerin özgüven ve sorumluluk duygusunun akademik başarı üzerindeki rolü*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Balbağ, N. L., Akar, C., & Karataş, A. (2022). İlkokul öğrencilerinin adalet eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 426-441. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1096415>
- Berkowitz, M. W. (2011). What works in values education. *International Journal of Educational Research*, 50(3), 153-158. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2011.07.003>
- Binder, D. L. (2012). Olympic values education: evolution of a pedagogy. *Educational Review*, 64(3), 275-302. <https://doi.org/10.1080/00131911.2012.676539>
- Birleşik Devletler Eğitim Departmanı (2008). *Partnerships in character education state pilot projects, 1995-2001. Lessons Learned*.
- Bozkurt, M., & Sever, E. (2015). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin doğa sevgisi, temizlik, sağlıklı olma tutumlarının incelenmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 107-116.
- Bozkurt-Yükçü, İ., İzoglu, Ş., & Tok, A., Güngör, İ., Işık Uslu, A., Taştekin, E., & Demircioğlu, H. (2021). Önergenlik döneminde sosyal duygusal öğrenme becerileri, akran algıları ve ebeveyn tutum algılarının incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(53), 431-451. <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.52055>
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. Kaknüs Psikoloji.
- Bütün-Ayhan, A. (2018). Bilişsel gelişim. N. Aral & T. Duman (Ed.) *Eğitim psikolojisi*. Pegem Akademi.
- Ceyhun, Y. (2022). Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan tiyatro metinlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 19-51. <https://doi.org/10.46762/mamulebd.865912>
- Cemiloğlu, M. (2020). Türk dili ve edebiyatı dersinde değerler öğretimi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 17-23.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 429-436.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Siyasal Kitabevi.
- Dalsgaard, S., Thorsteinsson, E., Trabjerg, B. B., Schullehner, J., Plana-Ripoll, O., Brikell, I., & Pedersen, C. B. (2020). Incidence rates and cumulative incidences of the full spectrum of diagnosed mental disorders in childhood and adolescence. *JAMA Psychiatry*, 77(2), 155-164. <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2019.3523>
- Demircioğlu, İ. H., & Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: Amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.
- Deniz, K., & Karagöl, E. (2018). Değerler eğitimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 244-255.
- Ekinci, M. C. (2020). Piaget Bilgi Kuramı ışığında çocuklarda sayı ve zaman kavramlarının edinimi. *Academia*, 1-10.
- Erbaş, A. A., & Başkurt, İ. (2020). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi derslerinde kullandıkları değerler eğitimi yaklaşımları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 926-941. <https://doi.org/10.17679/inuefd.704600>
- Eryılmaz, A., & Mutlu, T. (2017). Yaşam boyu gelişim yaklaşımı perspektifinden kariyer gelişimi ve ruh sağlığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(2), 227-249. <https://doi.org/10.18863/pgy.281802>

- Evli, M., Şimşek, N., & Uzdil, N. (2018). Ergenler için yeni bir tehdit: Siber mağduriyet. *Sanal Alem/Medya Şiddeti*, 210-219.
- Fidan, N. K. (2024). Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi: nitel bir araştırma. *The Journal of Academic Social Scienc eStudies*, 6(6 Issue 3), 361-388.
- Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve sonrası*. Remzi Kitabevi.
- Gerekten, H., & Gülmez, M. (2019). 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki atasözlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7(4), 182-194.
- Hatay-Uçar, F., & Çetinkaya, S. (2021). İlkokul hayat bilgisi ders kitaplarında değerler eğitimi. *Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 275-291.
- Hendekci, A., & Uğur, H. G. (2021). Ergenlik dönemi öğrencilerinin riskli sağlık davranışları, anne baba ergen ilişkileri ve etkileyen etmenler. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(2), 134-146. <https://doi.org/10.53424/balikesirsbd.842248>
- Iyer, R. B. (2013). Value-based education: Professional development vital towards effective integration. *IOSR Journal of Research & Method in Education (IOSR-JRME)*, 1(1), 17-20.
- İnce-Samur, A. Ö. (2017). Okuma kültürü edinme sürecinde" ilkököl dönemi (6-10 yaş)". *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 50(1), 209-230. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001393
- İnel, Y., Urhan, E., & Ünal, A. İ. (2018). Ortaokul öğrencilerinin adalet kavramına ilişkin metaforik algıları. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 8(2), 379-402. <https://doi.org/10.18039/ajesi.454584>
- Kazan, H., & Sarısoy, S. (2021). Anne-çocuk ilişkisi bağlamında okul öncesi dönemde iletişim becerileri üzerine bir araştırma. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 441-472. https://doi.org/10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v13i2006
- Keklik, S., & Kuru, H. (2016). Ayşe Yamaç'ın çocuk romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 217-237.
- Keskin, Y. (2015). Tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitimi. *Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(7), 659-674. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8234>
- Kılıç, A. İ. (2020). Lise öğrencilerinin manevi-insani değerler eğilimi. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 24(2), 807-831. <https://doi.org/10.18505/cuid.765415>
- Kısaç, İ., & Turan, Z. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 495-509.
- MEB (2024a). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metni*. <https://mufredat.meb.gov.tr/>
- MEB (2024b). *Yeni müfredat, gelecek yıldan itibaren kademeli olarak uygulanmaya başlanacak* <https://www.meb.gov.tr/yeni-mufredat-gelecek-yildan- itibaren-kademeli-olarak-uygulanmaya-baslanacak/haber/31433/tr>
- Meydan, H. (2014). An evaluation on the role of values education in school and values education approaches. *Journal of theology faculty of Bülent Ecevit University*, 1(1), 93-108.
- Mızıkcı, F. (2015). Değerler eğitimi ve eğitim programları. *Eleştirel Pedagoji Dergisi*, 40, 38-41.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, Sage.
- Özcel, G., & Çelebi-Öncü, E. (2021). 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin vatanseverlik değerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 7(2), 250-277. <https://doi.org/10.47615/issey.952461>
- Özdiyar, Ö. (2015). *Saygılı ve etik zihin özellikleri açısından sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve öğrenci düzeylerinin incelenmesi*. [Doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Özen, Y. (2010). Kişisel sorumluluk bağlamında öznel ve psikolojik iyi oluş sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (4), 46-58.
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Pegem Akademi.
- Özkaya, F., & Duru, A. (2020). Ortaokul matematik ders kitaplarında değerler eğitimi kapsamındaki değerlerin yer alma durumlarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 43-67. <https://doi.org/10.29065/usakead.798421>

- Sağlam, H. İ., & Tunar, T. (2018). İlkokul öğrencilerinin aile birliğini önemseme ve hoşgörü eğilim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 43(195), 119-136. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2018.7432>
- Sezer, A., & Çoban, O. (2016). Ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değeri algıları. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 22-39. <https://doi.org/10.29065/usakead.232420>
- Sönmez, Ö. F., & Akıncan, N. (2013). Ortaokul öğrencilerinin “yardımseverlik” değeri ile ilgili metafor algıları. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, (7), 105-120.
- Susar-Kırmızı, F. (2014). 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 217-259.
- Şahin, T., & Ersoy, F. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1535-1558.
- Tural, A. (2018). The analysis of Kutadgu Bilig in terms of values education. *European Journal of Educational Research*, 7(2), 203-209.
- Üztemur, S., Sevigen, E., & İnel, Y. (2021). “Barış Abi” yle Değer Öğretimi: Barış Manço Eserlerinde Değerler. *Başkent University Journal of Education* 8(1), 107-117.
- Vaughan, R. P., & Walker, M. (2012). Capabilities, values and education policy. *Journal of Human Development and Capabilities*, 13(3), 495-512. <http://dx.doi.org/10.1080/19452829.2012.679648>
- Veage, S., Ciarrochi, J., Deane, F. P., Andresen, R., Oades, L. G., & Crowe, T. P. (2014). Value congruence, importance and success and in the workplace: Links with well-being and burnout amongst mental health practitioners. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 3(4), 258-264. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jcbs.2014.06.004>
- Wray-Lake, L., & Syvertsen, A. K. (2011). The developmental roots of social responsibility in childhood and adolescence. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2011(134), 11-25. <https://doi.org/10.1002/cd.308>
- Wu, S., & Zhao, X. (2019). The overall status of international values education research in the recent ten years. *Education Journal*, 8(6), 266-273. <https://doi.org/10.11648/j.edu.20190806.15>
- Yalçın, A. (2021). 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde uygulanan sorumluluk temelli Etkinliklerin öğrencilere sorumluluk değerini Kazandırmadaki etkisi. [Doktora tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Yazar, T., & Tural, Ö. (2020). Trends of values education research in Turkey: A content analysis of published articles. *Dinamika Ilmu*, 20(2), 267-290.
- Yeşilyurt, D., & Önel, A. (2019). Yaşam temelli öğrenme modeli ile ortaokul 5. sınıf öğrencilerine sağlıklı beslenme farkındalığının kazandırılması. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-23.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S. G., & Demirel, M. (2019). Türk tarihinde değerler ve değerler eğitimi üzerine bir inceleme. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 92-99.
- Yiğittir, S., & Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 117-124.
- Zahn-Waxler, C., Shirtcliff, E. A., & Marceau, K. (2008). Disorders of childhood and adolescence: Gender and psychopathology. *Annu. Rev. Clin. Psychol.*, 4(1), 275-303. <https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091358>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Values are clusters of psychological characteristics that enable individuals to become competent and morally functional (Berkowitz, 2011). Values, which are one of the important structures of life, support individuals to be more adaptable (Kulaksızoğlu & Dilmaç, 2000). In addition, values are elements that make life more valuable, organize social relationships, and enable understanding of good and bad (Hatay-Uçar & Çetinkaya, 2021). Values, which have a very wide scope, are addressed together with many different social disciplines such as education, training, pedagogy, and psychology (İnanç-Kılınç, 2020; Wu & Zhao, 2019).

It is essential to provide all students with positive skills during childhood and adolescence, which are critical developmental periods in terms of mental development and psychological disorders (Zahn-Waxler et al., 2008). The most functional and holistic method for this purpose is to provide support in schools. Values education is considered critical in the first two decades of life, covering primary, secondary and high school (Wray-Lake & Syvertsen, 2011). It is very important to investigate the frequency and way the values presented in different course contents in the education curriculum are included in textbooks (Hatay-Uçar & Çetinkaya, 2021). In this context, the aim of the current study was to examine the values included in the textbooks of students in different developmental periods (primary, secondary, high school). This study also aimed to examine the values that have the potential to contribute to the development, psychological health and life skills of students.

Method

This study, which aims to examine the textbooks created according to the Turkey Century Education Model in terms of the Virtue-Value-Action Framework (VFR), is based on the document review design, being one of the qualitative research methods. The data set of the research consists of first, fifth and ninth grade textbooks created in the 2024-2025 academic year. Descriptive analysis technique was used in the research process. This analysis method involves transforming the data obtained through various data collection methods into predetermined categories and themes (Yıldırım & Şimşek, 2021).

Results

In the present study, the values in the textbooks in the new education model were examined from a developmental perspective. Accordingly, four categories were found in the primary, secondary and high school periods as common values, peaceful person, peaceful family and society and liveable environment. It was seen that the values of respect, justice and responsibility were common values for each developmental period. The values in the textbooks in the primary school period were listed according to their frequencies as follows: cleanliness, patriotism, family integrity, healthy life, aesthetics, sensitivity, helpfulness, friendship, love, freedom, diligence, compassion, patience, saving and honesty. The values in the secondary school textbooks were listed as helpfulness, healthy life, patriotism, love, family integrity, saving, freedom, sensitivity, cleanliness, friendship, aesthetics, compassion, privacy, diligence, patience, honesty and modesty. Finally, the values in the textbooks in the high school period were determined as; patriotism, aesthetics, love, helpfulness, freedom, family integrity, healthy life, cleanliness, friendship, sensitivity, diligence, patience, honesty and privacy.

Discussion and Conclusion

In primary, secondary and high school textbooks, values other than common values are grouped under three categories: peaceful person, peaceful family and society, and liveable environment. The three most frequently included values at the primary school level are cleanliness, patriotism and family integrity. It has been determined that the three most frequently included values in

secondary school textbooks are healthy life, helpfulness and patriotism. In high school textbooks, the most frequently seen values other than patriotism are listed as aesthetics and love.

It is important to emphasize the importance of family in childhood to gain self-care skills such as cleanliness and health information, and to internalize patriotism at an early age. It can be said that the foundations for life are formed during this period, the acquired skills are not forgotten and experiences are more permanent. It is stated that society will be healthier by gaining cleanliness and healthy life skills in individuals during this period (Bozkurt & Sever, 2015). In addition, it is important to support patriotism values so that individuals have a love of their country in later ages (Özcel & Çelebi-Öncül, 2021). In addition, it is very important for children to spend quality time with their families. In fact, family and society mutually support each other (Sağlam & Tunar, 2018). In this context, it is a very positive situation that the values of patriotism, cleanliness and family integrity are included in textbooks in order to be taught in childhood. In another study, it is aimed to teach values such as fairness, responsibility, family unity, diligence, aesthetics, freedom, independence, cleanliness, helpfulness and patriotism to students in primary school (Yiğittir & Öcal, 2011). It has been determined that the values of responsibility, friendship, respect and self-control are frequently included in primary school textbooks, respectively (Hatay-Uçar & Çetinkaya, 2021).

Some suggestions have been developed based on the findings obtained from the current study. It can be suggested to those who design the content of the textbooks that the value of honesty should be included more in the first grade primary school textbooks while the value of privacy should be seen more in the ninth grade textbooks. Empirical studies can be conducted on the extent to which the value education included in the new education model affects the development levels of primary school, middle school and high school students. In the current study, one grade level textbook from each level was examined. In future studies, researchers can examine books from more than one grade level from each level in terms of values. In future studies, different textbooks can also be examined in terms of values.